(Шарж)

Вечоріє. Погода ввесь час гуляє в дурня з Укрметом. Хлюпоне дощ, і раптом знову блакить. Якийсь чортяка в природі хитро глузує з бюлетенів:

— Ага! Ти пророкував дощ, а воно, диви,— сонце...

Потім знову хлюпа, січе монотонна мжичка й знову на мурі, відкілясь із ремонтної комісії — блідий, недокрівний промінь.

Укрмет ще змагається, але дарма — я бачу крізь вікно рожевий захід і десь далеко в небі займається перша зірка. Укрмет і на цей раз програв. Мене Укрмет не обдурить, я вже знаю його поведенцію і вмію орієнтуватись у погоді: коли на бюлетені дощ, значить, буде година, коли ж там — година, буде дощ. Отже, ухвалено! Іду до Канева. Я одягаю за давніми прадідівськими традиціями вишивану сорочку — радянізую її краваткою виробу Кустарспілки, насуваю кашкета, мацаю в кишені цигарки і — є! Пароплав "Комсомол" Це з таких, що швидко дійде,— не допливе, а долетить до Канева.

Тільки я не поїду 1-ю класою. Та й що там цікавого? Ну—канапи м'які, люстра, скатертини. Але — що таке канапа? Вона м'яка, й більше нічого. А потім теж дурного знайшли: їздити 1-ю класою, щоб подумали, що ти непман! Я вже переміг спокусу й кажу до касира:

— Прошу квитка 3-ї класи до Канева.

— Что такое, гражданін?

— Ви не розумієте?..

Мене штовхають під боки нетерплячі кулаки з черги:

— Не задерживайте! Два звонка!! Здесь білети продают, а не українізуются!

Я розумію: тут українізація буде після дощиків... Я кажу до касира по-російському, беру квитка й уже стою на чардаку, і моя голова крутиться на всі боки, розглядаючи, де б його сісти.

Джу-у-у-у!!! Пароплавні колеса роблять сердито з води конфітурну піну, й ми рушаємо.

Я наостаннє ще повертаюсь до Києва, шлю привіт моргунам-ліхтарям, що безнадійно простягли до пароплава срібні стежки, але мене полохає раптом десь під боком розсипчата вихляста гармошка й хрипкуватий тенор якогось земляка:

На австро-германській гряниці, На Вислі широкій рекє, Там билися ми у окопах На тєтой германській войне.

Земляк напинає баси й окселентує мигами:

Кручина була безпощадна, І трупи лежали підряд, Когда ж ми вступили в окопи, Тоді розірвався снаряд...

Линуть назад стрімкі береги, одсуваються київські гори, вигнувся дугою Петровський міст і сховався за визубнем, а гармошка розливається, хлюпає по дрібненьких хвилях і тане десь у гаях над кручами.

...Пролежав салдат двоє суток, На треті почав умирать. Про дом, про родниє сімейства Тоді він почав вспоминать...

Київ загортається темно-синім напиналом, десь за горами випливає холоднувата заграва, темніє. Я сходжу східцями до 3-ї класи й до мене востаннє долітає:

...Із Кракова пишуть газети, Що син ваш убит на войне...

Лантухи, кошики, клунки, чиясь нога, спідниці.

Коло мене поважний чолов'яга з довгими вусами серйозно витягнув ноги, а насупроти цвірінчать на клунках дві тьоті:

— І вигадали! На грами продавати! Зачем ето?

— А інтересно — сколько в кілє фунтів? Чолов'яга одсунув на потилицю кашкета й протяжно

запитав:

— От ви все балакаєте, а чи подумали ви, по якому ви говорите?

Тьоті здивовано підвели голови:

— Це ви нащот войни? Та говорять про це тепер вездє і скрозь.

Чолов'яга насупився:

— Я не про те. По-якому ви говорите: по-російському чи по-українському? У нас усе так: приїде до города і вже навертає по-російському, а нема того, щоб, як оце казав Шевченко...

Ряба тьотя з ластовинням уся повернулась до чолов'яги:

— Да, да ето правда! Приїдеш у город — і вже тобі якось і неприлічно по-хахлацькому патякать.

— Та не по-хахлацькому, а по-українському.

— Ну-да. Та й у деревні тепер, знаєте, отак: одно слово по-деревенському, а друге — по-руськи.

— А от Шевченко говорить: "І світає, і смеркає, день божий минає... тільки я, мов окаянний, і день, і ніч плачу на розпуттях велелюдних і ніхто не бачить"... А що воно означає? А це виходить так, що, значить, і день проходить і ніч, і люди сплять і працюють знову. І ніхто не бачить ото, по-якому вони говорять. Не звертають, значить, уваги. А Шевченко й говорить: "плачу на розпуттях

—

велелюдних, мов окаянний"... Ніхто не бачить, а він бачив!

Тьотя удає сумн^ обличчя й глибоко зітхає:

— Да... безпокойний був чоловєк... Конешно... Гух! Ш-ш-ш... Що таке?.. Мілина!..

Я вистрибую на палубу. Непутящий попався "Комсомол". Не тільки що граніту науки, а навіть і якогось поганенького піщаного дна не вгризе. Колеса безнадійно лопотять, сваряться на хвилю, розкидають бризки, береги одбігли за темряву й мовчать.

Ш-ш-ш... Поїхали, слава тобі... (вибачте) — товаришу капітане!

Я звертаюсь до стерника.

— А коли воно, товаришу, приїдемо до Канева?

— До Канева? — Стерник пихкає цигаркою й ліньки повертається до мене.

— Еге ж, до Канева — о котрій годині?

— Та отак, як побачимо між деревами баню, а потім хатки, ну, звєсно, ще завернути тричі, ото вже, значиться, й приїхали в акурат.

Я заспокоююсь, кладу подалі годинника й умощуюся на лантухові. А відкілясь із-за керми:

...І по вінтіку, по кірпічіку Разобра-а-лі ми красний завод...

Пароплав зробив своє "джу-у-у", подався наперед, назад, передом, задом,— і ми прибились до пристані.

Я побожно переходжу місточок пароплава, і я вже на Канівській землі. Але що таке? Я не бачу перед собою ні Тарасової могили, ні Канева?..

Ага, до могили — ліворуч, до Канева — праворуч. Розуміється, я спочатку піду до могили, а потім уже до мого приятеля Омелька Остаповича Покрутивуса. Іду. Власне, стрибаю через калюжі, болото, рівчаки. Канів! Самий що ні є— Канів!.. Що далі я йду, що більше мені відповідають стрічні молодиці та дітвора: "Та отам-о, за крайньою хатою на гору — і могила", моє серце розкладається на класові й національні атоми, і мені кортить заспівати на все горло, щоб через Дніпро, кручі, лани, аж до самої Чернечої гори долетіло:

Спи, Тарасе, тихо, тихо, Поки бог розбудить...

Але мій скепсис перетяв усе. По-перше,— що з пісні слова не викинеш, отже, треба, виходить, співати "з богом", а по-друге, чи можна ж співати "з богом", коли, може, я сам читаю лекції з антирелігійної пропаганди? Мене виводять із цього непорозуміння молоді голоси екскурсантів із Черкас:

Ми дєті тех, кто виступал На бой с Центральной радой,— Свой паровоз он оставлял І шёл на барикади...

Щоб одігнати навісне оте "Спи, Тарасе", я теж і собі здитинююсь, почуваю, ніби мій батько і справді /їздив на паровозі, а не на возі, і про себе підтягаю:

Наш паротяг, лети вперед!..

Мої ноги хоробро тепер товчуть болото, я приношу на офіру (не знаю — кому чи чому) свої задрипані штани, що забруднились по коліна, але йти все ж таки далеко. Я дивуюся з місцевої влади,— яке безладдя! Треба було або могилу ближче до пристані присунути, або пристань до могили, а то не можна ж, хоч як собі не хочете, примушувати прочан іти аж яку версту чи пак кілометр із гаком.

А позаду знову зривається:

Більше надії, брати! Місця сумніву нема, Сміло й твердо іти, Просто ступать до мети...

Це якраз до речі. Дуже розумна пісня. її тільки й треба співати, коли вирушати в далеку, непевну дорогу. Але ось і мета. Я вистрибом перебігаю на східці, та тут далеко не вбіжиш. У-ух! Зате я задоволений. Справді,— гора, як гора, а на горі — могила. Тільки, що таке? Бачу п'єдестал, бачу кожуха й шапку, а Тараса нема... Дивно... А може, отой кирпатий дядько під шапкою і є Тарас? Я підходжу ближче й читаю на таблиці:

"Тарас Шевченко".

А-а-а!.. Ну, як написано, що — Шевченко, значить він. Брехати ж не будуть. Він, він... Я сідаю на ослончику передихнути, а на мене вже кокетуючи дивляться із стовпчика вирізані літери: "17 июня 1925 г. были Нина и Коля".

До них вдерся лобурякою і наці: "Був Степан Мірошниченко".

Я не можу втерпіти, щоб не позначити цей славетний день, коли сюди принесло й мене, добуваю ножика й видряпую: "Тут сидів я, вітайте наших із Пирятина".

Я позначив тут Свій слід і йду до хати, бо в хаті — дід. Дід. над усіма дідами, що є на Україні. То є в нас "кооперативний дід", то "комнезамський", то "дід побутового театру",— в "Плузі" ще, правда, немає діда — там "папаша", бо — молоді ще, не доросли до трактора, а тут вам — Шевченківський дід. Так би мовити — Всеукраїнський дід.

— Доброго здоров'ячка, товаришу діду!

— Здоровенькі були, здоровенькі...

Дід у білому піджакові для чогось раптом устав, зам'явся:

— А ви скудова?

— З Києва.

— А-а-а, з Києва... Це добре, що з Києва... Воно, правда...

Дід запитливо перебігає сіренькими очима крізь окуляри від моєї вишиваної сорочки з краваткою до комсомольської кепки і, видимо, ніяк

не може орієнтуватись,— чи власть, чи з "громадян"? Але я вже добре знаю: раз я оце стою лицем до села й спиною до Канева, значить я повинен переводити "змичку" й через це я перехожу до національних справ:

— Східці, діду, на могилу того... попсувались дуже... Сам чортяка, не вам кажучи, ноги поламає...

— Та воно, конешно... Протрухло вже... Нема того, щоб їх якось... А що там у городі по газетах пишуть?

Мою "змичку" перебивають нові екскурсанти і я переходжу до другої кімнати, де висять рушники, плахти, бандура, "книга туристів"...

Я сідаю на самому краєчку дзиґлика, обережно розгортаю "книгу туристів" і читаю. Я розумію, що кожне поцікавилось би тими записами, що тут їх є така сила, але я не маю змоги їх умістити й через те синтезую їх окремими представниками.

Кожний тут підписується відповідно до свого походження, сімейного стану, фаху, літ, індивідуального нахилу тощо.

Наприклад, кооператор звичайно пише так. "Збалансували ми, батьку, в своєму ЄСТ'ві видатки й прибутки і оце приїхав і я до тебе. Батьку Тарасе!

Допоможи сельбанкові та інтегральній, а мені — благослови стати до шлюбу.

Кооператор Юхим Гаврилович Закупайленко".

Ось написав "щирий".

"Батьку всієї Наддніпрянської, Наддністрянської, Кубанської, Зеленоклинівської України й усіх земель українських, розкиданих по всіх усюдах усього світу. Подивись лишень, батьку, та послухай, як п'ють із нас кляті вороги нашу кров і не нап'ються. Та дарма! Прийде час, що й ми будемо їхню пити! їй-бо, будемо! Правда, батьку?

Поховайте та вставайте!..

Сільвестр Петрович Геть-Нечипайленко з дружиною Катериною й дітьми Богданом і Петром (одному 11 років, а другому 13. Доньки нема, але за твоєю допомогою, батьку, сподіваюсь, що незабаром буде)".

Далі: інспектор політосвіти колишньої повітової Глу-щини:

"Товарищи! Я думаю, что вы все согласитесь с моим мнением насчет того, что каждый сознательный рабочий и крестьянин должен побывать на могиле великого украинского писателя-марксиста, так сказать, нашего первого украинского коммуниста-активиста, массовика тов. Шевченко, ибо потому что так как он первый сказал: "Вся власть Советам Р. К. и К. Д-ов, смерть буржуазии и социал-предателям, да здравствует Коммунистическая партия". Кроме того, я считаю, что такие экскурсии весьма и даже очень будут полезны для слушателей ликбеза.

Сергей Лобарев".

Я перейнявся глибокими думками моїх попередників, узяв олівця й написав і собі:

"Батьку Тарасе! Нарешті і Я до тебе приїхав. Ти страждав за волю, і я теж страждаю. Ненавидять мене, знущаються, підкопуються під мене всякі бюрократи, фахівці халтурники й усяка,, батьку, контрреволюція (бо раз я себе вважаю за революціонера, то всі вони — контрреволюціонери). Тебе, батьку, звали Тарасом, а мене зовуть

Петром. Допоможи мені, батьку, ще дряпонути дописа або фейлетона на всіх моїх ворогів.

Повстаньте, гнані і голодні!

Твій, батьку, правнук..."

Я зробив найголовніше. Тепер я щасливий, що кожний, хто писатиме в "Книзі туристів" про себе, прочитає і моє ім'я, а це все одно< що вчепитися за чуба самій історії.

Я виходжу на ррай Чернечої гори, а підо мною перевертається ліньки з боку на бік Дніпро, бовваніють на обрії далекі ліси, й тільки чайка, скиглячи десь понад берегом, порушує тишу. Ось зірвався відкілясь табунець крижанів і шугнув через Дніпро на Золотоноські болота. Я пригадав чогось Гоголя: "Редкая птица долетит до средины Днепра" — ну, чи можна ж було так безсоромно брехати? Це, на його думку, табунець крижнів —"редкая ііті-ца". Хоч би ще він був якийсь бідолаха мисливець, що тижнями ходить по болотах і навіть пір'я від якогось поганенького чиряка не побачить — я розумію, а то ж — Гоголь!

Я востаннє дивлюсь на "лани широкополі, і Дніпро, і кручі", розуміючи всю свою вагу і значення. Мені шкода тепер, що я не дописав у "Книзі":

— Всі, батьку, брехали! Тільки ти один та я пишемо по правді.

Але треба вже до пристані, і я поволі сходжу в долину.